

אלא בדבר הלכה. אסור
לספר לפניו, שהכל חייבים
לספר בהם והמט דומם
וה"ל לועג לרש חרף
עושהו (משלי י"ז): אבל
מילי דעלמא. דאין גנאי
למחריט בהם לית לן בה:
מאורתא. מתחילת הלילה:
שקודם לכן הייתי עומד:

אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת א"ר אבא בר כהנא לא אמרן אלא בד"ת אבל מילי דעלמא לית לן בה, ואיכא דאמרי א"ר אבא בר כהנא לא אמרן אלא אפילו בד"ת וב"ש מילי דעלמא: כתיב "חצות לילה אקום להודות לך" וכי דוד בפלגא דליליא היה קאי מאורתא הוה קאי, דכתיב "קדמתי בנשף ואשוע". ומאי משמע דהאי נשף אורתא הוא דכתיב (משלי ז') "בנשף בערב יום וגו'". אמר ר' אושעיא דוד הכי קאמר, מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה, רבי זירא אמר עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר עד בנשף בערב יום. כהערך יוס קרי נשף: הכי קאמר. האי קרא דחצות לילה: מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה, שקודם לכן הייתי עומד: היה עוסק בחורה כשהוא מתנמנם כסוס הזה שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם ועור תמיד:

עין אי"ה

מונעים אותו כלל. ובעבודתו הפרטית הדבר תלוי במדות כל יום ושינויו. הג', עיקר עבודתו בעד הכלל הי' השירות והתשבחות, שכן העיד על עצמו נעים זמירות ישראל, אבל עסק התורה שלו הי' בעבור ענינו הפרטי, וכל מה שעסק בתורה מצד הכלל, הי' כדי לכונן הבנין של זמירות ישראל, שזה הי' מדתו עבור הכלל. ע"כ פי' כ"א מהני אמוראי חלק אחד מההבדל שבין עבודתו שבחצי לילה הראשונה, שהיתה בזמן המנוחה, שאז הי' כל עבודתו עבור ענין עצמו הפרטי, לחצי לילה השני, שאז באה זמן העבודה העקרית והי' מסור רק לענין הכלל. ע"כ פי' ר"א ע"ד ענין הקביעות, מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה, כי עבודת הכלל הי' אצלו דבר קבוע שלא יחסר בשום אופן, מה שא"כ בעבודת הפרט. ר"ז אומר עד חצות לילה, שהי' עסקו בעבודתו הפרטית, הי' מתנמנם כסוס, והי' כח הגוף מתערב בו בתור איש פרטי, משא"כ אח"כ הי' מתגבר כארי ולא היו כוחות החומר מונעים כלל מעבודת הכלל. רב אשי אמר עד חצות לילה הי' עוסק בתורה, זה הי' מצד ענינו הפרטי, מכאן ואילך בשירות ותשבחות, שהוא ענינו הכללי, כמש"כ נעים זמירות ישראל.

יג. עד חצות לילה הי' מתנמנם כסוס מכאן ואילך הי' מתגבר כארי. מה שהמשילוהו לב' הבע"ח הללו, נראה דשני אלה הבע"ח המה לוחמים ומנצחים, אלא שהסוס מוכן למלחמה לא מצד עצמו, כ"א שיהי' כלי שימוש להאדם הרוכב עליו אוסר המלחמה על ידו, והארי בגבורתו בעצמו משיב לשונאיו גמול. הי' יש במלך ב' מיני גבורות, הא' מצד עצמו ובענין זכות התורה והתפילה, שבהם עיקר נצחונם של ישראל, הוא זכותו בעצמו שבזה הרבים נשענים ונצולים. הכח הב' שמשמש בזכותם של ציבור. ע"כ בעת שמשמש בזכותם של ציבור, הוא דומה לסוס שהוא משול למלחמה רק בתור אמצעי, והלוחם רוכב עליו, והי' כשהוא עומד בזו המדרגה נקרא "עבד לעם הזה"¹, וכמו שביארתי במ"א ענין זה בארוכה בעה"י, ע"כ נמשל כסוס, וזה הי' כוחו של דוד עד חצות, שהיתה עבודתו ותורתו במצב שאינו של שלמות גמור כפי גודל ערכו, והי' משמש בכחן של כלל ישראל. מכאן ואילך הי' מתגבר כארי, שבעצמו יריע ויצרית על אויביו, והיו ישראל נהנים מקדושתו ומכחו שהי' מגין עליהם כפי גודל ערך עבודתו.

דעלמא. נראה טעם המחלוקת תלוי באיכות טעם נתינת הכבוד של המתים שנתחייבנו בה. לבד מה שנסתפקו חז"ל על כמה פרטים, אם הוא יקרא דחי או יקרא דשכבי, עוד יש להסתפק אם הוא מטעם שהי' הגוף משמש לנפש המשכלת, ע"כ ראוי להוקירו ולכבדו לכבוד הנפש. או מטעם העתיד, שהרי אע"פ שהגוף בזה"ז הוא חומר עבור שאינו ראוי לכבוד, אבל לעת התחי', שיודוך, יהי' ערכו נפלא ג"כ מצד עצמו, כמבואר בדברי קמאי ז"ל, וכמש"כ כמה פעמים בדרושים בארוכה בעה"י. ונפ"מ אם מצד העתיד, מענין התחי', ראוי לדעת כי כח התחי' תלוי בכח התורה, כדחז"ל² ע"פ טל אורות טלך כ"מ שיהי' טל תורה או הַבְּכָה לתורה, א"כ ראוי שיהי' שזהו טעם הכבוד, ע"כ ראוי לחשות רק מד"ת, להראות בזה כבודו באותו הדבר שממנו יבא שלמותו העתיד, שכבר הוכן אליו יותר מן החיים אשר המה חיים עֲדָנָה, כדחז"ל³: והמתים להחיות. וא"ד ס"ל דעיקר טעם הכבוד הוא מפני העבר, שהי' שימוש לנפש המשכלת בעוה"ז. ובכל הליכות אדם יש בהם הכנה לשלמות, והולך בדרך ד' ומקיים בכל דרכיך דעהו, שכל גופי תורה תלוין בה⁴. ע"כ כיון שראוי לחשות מד"ת מטעם ההוראה של העתיד, שעדיין לא בא לידו, ק"ו על ההוראה של הכבוד העבר ששייך ג"כ בכל מילי דעלמא, אשר באמת גם כבוד התחי', אע"פ שעקרה תליא בד"ת, מ"מ מסוכבת היא מכל פועל אדם בדרך ישרה, ויסוד הכל במעשה המצות, כי כל האומר אין לי אלא תורה גם תורה א"ל⁵ ע"כ ראוי להודיע ולהראות שהכבוד נמשך לו ממצבו בעוה"ז ג"כ.

יב. כתיב חצות לילה אקום להודות לך וכי דוד בפלגא דליליא הוה קאי באורתא הוה קאי, דכתיב קדמתי בנשף ואשועה, כו'. נראה דחצות לילה הראשונה הוא זמן המנוחה בטבע. ודוד המע"ה מצד שכל פעולותיו בזמן הפעולה הי' רק לצורך ישראל, ע"כ בחר לעשות לעצמו רק בזמן הראוי למנוחה. ע"כ עיקר עבודתו לצורך הכלל אמר חצות לילה, אבל מצד צורך עצמו אמר קדמתי בנשף. והנה החילוקים דבין עבודתו לצורך ישראל לבין עבודתו לצרכי עצמו הי' בשלשה דרכים, האחת היא הקביעות, שצרכי ישראל אי אפשר להפסיק יום אחד מלעסוק בהם, כמש"כ: "לעשות משפט עבדו ומשפט עמו דבר יום ביומו". מה שא"כ מצד העבודה הפרטית, אינו דומה יום אחד לחבירו, ויתכן לפול בזה ביטול. ב', החיזוק שבעבודת הכלל, שם כל מעיניו ולא היו כוחותיו הגופניות

יא. 1. סנהדרין מו' ב'. 2. כתובות, קיא' ב'. 3. אבות פ"ד מ"ב. 4. ברכות סג' א'. 5. יבמות קט' ב'. יב. 1. מלכים א', יב' ז'.